

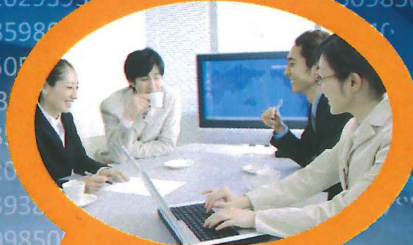
הוראה באקדמיה

כתב עת לענייני הוראה במוסדות להשכלה גבוהה

יוצא לאור באמצעות האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

קורסי מוק
MOOCs

קורסים פתוחים מקוונים
מרבוי-משתתפים

מדוע קורסי המוק משבשים חדשנות?

אלי נועם^א, אוניברסיטת קולומביה

אלי נועם

המאמר מתאר את ההשלכות השליליות הפוטנציאליות של קורסי המוק על האקדמיה, ובעיקר את הסכנה להחלשת המחקר ולמערכת החדשנות של אוניברסיטאות המחקר. קורסי המוק עלולים לשבש את המבנה של החינוך הגבוה מכיוון שהמודל העסקי שלהם יעיל בפירוק הקשר בין שלושת הרכיבים של פעילות האוניברסיטה: הוראה, מחקר ואישור קרדיט לקורסים עם הענקת תארים. בסופו, המאמר מציע לאוניברסיטאות כמה דרכים כדי להתמודד עם ההשלכות השליליות הללו של קורסי המוק.

ביותר למטרה זו. אבל כיום הבסיס לקיום האוניברסיטאות כמוסדות מחקר נמצא גם הוא בסכנה, בדיוק כפי שקרה למעבדות בל בזמנו, וחשוב להבין זאת. סיבה ברורה אחת היא הירידה בתמיכה הממשלתית. ההוצאה הממשלתית בארצות הברית על מחקר ופיתוח ירדה מ-2010 עד 2013 ב-16.3%, וייתכן שבסיכום הסופי לשנת 2013 היא תרד ב-2% נוספים¹. סכנה מוכרת וידועה פחות מגיעה דווקא מקהילת המחקר עצמה, והיא קורסי המוק.

קורסי המוק קיבלו תשומת לב רבה בתקשורת. אלו הם קורסים הקשורים יחד בדרכים שונות של ארגון ושבאחדים מהם רשומים אף יותר מ-100,000 סטודנטים. התקשורת מפארת את האנשים שמפתחים את קורסי המוק כזמים חדשניים, אנרגטיים ואידיאליסטיים, וקושרת להם כתרים על פעילותם למען התלמידים הפוטנציאליים, על השוויון שהם יוצרים בין אנשים, על היעילות ועל הלמידה². בנרטיב הזה של התקשורת, האוניברסיטאות נמצאות בצדו האחר של המתרחש – הן מיושנות, מספקות מוצרים המתומחרים באופן יקר ביותר ומאויישות בפרופסורים בלתי-מעודכנים, החרדים מכל שיבוש יצירתי של המהלך המסורתי של המערכת. בהצגה כזו של הדברים, איך משהו יכול בכלל להתנגד להפצה חדשנית כל כך של הידע האנושי?

ההיבטים השליליים של קורסי המוק כמעט שאינם מוצגים בתקשורת. אני מסכים שאכן יש לברך על קורסי המוק, לחבק אותם ולשלם

היו זמנים שבהם מעבדות בל היו ממוסדות המחקר החדשניים והפרודוקטיביים ביותר בעולם. בשנת 1984 עבדו במעבדות למעלה מ-24,000 חוקרים מתחומים שונים: מתמטיקה, פיזיקה, מְטֵלוֹרְגִיָה (חקר תחום המתכות), מוליכים למחצה (סמי-קונדקטורים) ואפילו אסטרונומיה וכלכלה. המחקרים עסקו בנושאים מעשיים כמו פיתוח טכנולוגיית הטלפוניה, אבל חלקם עסקו גם במחקר בסיסי כמו גילוי המפץ הגדול. חלק מהמחקרים היו מצטיינים באופן יוצא דופן ואף הניבו שבעה פרסי נובל. מחקרים אלו התאפשרו הודות להסטת הכנסות החברה מפעילותה במערכת הטלפונים למטרות מחקר. אבל כל זה שיך לעבר. כיום מעבדות בל אינן מתפקדות יותר כמוסד מחקר. במעבדות מועסקים פחות מ-1,000 חוקרים, ועל פי מדיניות החברה, אין ממשיכים לעסוק במחקר בסיסי.

מהי הסיבה לכך? התשובה פשוטה. העברת המימון ממערכת הטלפוניה למחקר נגדעה כאשר חברת בל פורקה לכמה חברות משנה. המטרה העיקרית של החברות החדשות הייתה מקסום רווחים, ובתרבות ניהול זו ניהול מחקרים נעשה מותרות. כשהתמיכה במחקר הופסקה גם בחברות תעשייתיות דומות, הועלתה הטענה שהמחקר הוא למעשה לטובת הציבור ולכן צריך להתנהל על חשבון הציבור, ובמוסדות ציבוריים. האוניברסיטאות נמצאו להיות האפיק המתאים

^a Professor Eli Noam, director, Columbia Institute for Tele-Information, professor of finance and economics, Garrett professor of public policy and business responsibility, Columbia University Business School, enoam2@yahoo.com

במערכת האוניברסיטאית, אבל אני גם סבור שללא נקיטת משנה זהירות, המערכת האוניברסיטאית תיקלע לצרות קשות. אם האוניברסיטאות תחלשנה על ידי ספקי קורסי המוק המסחריים, ייחלשו גם המחקר ומערכת החדשנות שמשולבת בתפקוד האוניברסיטאות. מבחינה זו ניתן לראות את קורסי המוק כטפילים שמגיחים מהאוניברסיטאות, ניזונים על חשבונן, ולבסוף מחלישים אותן, אולי באופן פטאלי.

זו האשמה כבדה ביותר. אני מציג אותה כגעגועים לישן או מחוסר הכרת החדש. להיפך. במשך שנים ארוכות הטפתי לשלב את טכנולוגיית ההוראה המקוונת בתהליך החינוכי. במשך 25 השנים האחרונות, כשהיה עדיין קשה לעשות זאת (כשידור מהיר על פס רחב היה בלתי-אפשרי), כבר פתחתי לציבור את ההקלטות של הרצאותי בווידיאו ואת כל חומרי הלמידה בקורסים שלי. בשנת 1988 מונית באופן רשמי על ידי אוניברסיטה בשווייץ ל"מרצה אורח וירטואלי". קרוב לוודאי שהיה זה המינוי הראשון מסוגו בעולם. החל משנת 1997 אני משמש כחבר בחבר הנאמנים של Jones International University – האוניברסיטה המקוונת הפרטית המוסמכת/מוכרת הראשונה בעולם. כפרופסור לכלכלה ומימון, אין לי כל בעיה עם גישה לחינוך הגבוה שהיא עסקית, קפיטליסטית, מסחרית ויזמית. אני מכיר בכך שהאופי התחרותי האמריקני של החינוך הגבוה הוא זה שהזניק רבות מהאוניברסיטאות למעמדן כיום.

המוסדות דומי האוניברסיטאות הראשונים בעולם היו אלו של נינווה, בירת אשור הקדומה, לפני כמעט 3,000 שנה. מאוחר יותר, באלכסנדריה, מלומדים היו באים לספרייה, שהייתה אז מקור המידע, והיו מתפקדים בה ותורמים לה מה שהיום נקרא "מחקר". סטודנטים היו באים למלומדים האלה כדי שישמשו להם כחונכים, ובתמורה לכך המלומדים תמכו בהם באופן כלכלי ושימשו כעוזרים שלהם. זה היה המודל של האוניברסיטאות עד לא מכבר.³

הטכנולוגיה של ימינו מאפשרת מודלים אחרים של מוסדות אקדמיים, כמו אוניברסיטה פרטית מקוונת או הרחבת הפעילות של מוסד מבוסס קיים לחינוך מקוון. לאוניברסיטאות המבוססות יש כמה דברים שפועלים לטובתן, למשל זהות מותג שהוא בעל ערך לסטודנטים ותכניות מאורגנות ומוכרות ללימודי המשך. המחיר הנדרש לאוניברסיטה לשם הרחבה של התכניות והקורסים הקיימים לאוכלוסיות חדשות של סטודנטים, הוא נמוך. ואכן אוניברסיטאות כאלה שהתרחבו לפעילות מקוונת, הצליחו להציג נוכחות חזקה בשוק החינוך המקוון.

החשיבות של זהות המותג אינה מפתיעה. פעילות האוניברסיטה כוללת שלושה רכיבים: הוראה, מחקר ואישור קרדיט לקורסים עם הענקת תארים.⁴ שלושתם כרוכים זה בזה. ההוראה תומכת בחוקרים דרך שכר הלימוד ומעורבות אנשי הסגל,⁵ היוקרה בעקבות המחקר מעצימה את הערך של התארים, וערך התואר מושך סטודנטים להירשם ולשלם את שכר הלימוד.

קורסי המוק, שהם הגל השני של הוראה מקוונת, לוו בהופעתם בהתלהבות שאפיינה כל פוטנציאל חינוכי שהודגם לאחר הופעת טכנולוגיות תקשורת חדשות: שירות הדואר הכללי (קורסים בהתכתבות), הסרטים, הרדיו, שידורי הטלוויזיה, הטלוויזיה בכבלים. הנקודה היא שאף אחת מטכנולוגיות אלו לא הביאה לשיבוש המודל של החינוך הגבוה, ואילו קורסי המוק עלולים להוות את האתגר הקשה ביותר שאיתו יצטרך להתמודד מודל זה.

קורסי המוק עלולים לגרום לשיבוש המבנה של החינוך הגבוה מכיוון שהמודל העסקי שלהם, בהשוואה לאלה של החידושים הקודמים, הוא יעיל יותר בפירוק הקשר בין שלושת הרכיבים של פעילות האוניברסיטה. קורסי המוק מספקים את ההוראה, ואם הם יעשו זאת בהצלחה, יירד מספר הנרשמים משלמי שכר הלימוד לקורסים באוניברסיטאות, ובעקבות זאת יקוצצו תקציבי התמיכה במחקר של אנשי הסגל. קורסי המוק מייצרים את ההוראה יותר בזול לא רק בגלל ההמוניות של קהל הסטודנטים, אלא גם מכיוון שהם אינם תומכים כלכלית במחקר. אם 100,000 סטודנטים נרשמים לקורס בבית מלאכותי, אפילו שרק אחוז קטן מביניהם מסיים אותו, מרבית הסטודנטים הללו לא יזדקקו לשירותים של פרופסורים למדעי המחשב באוניברסיטאות המקומיות, שהם האנשים שמייצרים את המחקר בשטח של מדעי המחשב. כתגובה לכך, וכדי לצמצם את הוצאותיהן ולהתחרות בקורסי המוק, האוניברסיטאות עלולות להשתמש באנשי הסגל שלהן כמורים במשרה מלאה ללא רכיב המחקר, בדומה למורים בבתי הספר התיכוניים. אמנם שינוי שכזה יהיה על חשבון השם והיוקרה שלהן למשיכת סטודנטים וחוקרים בעתיד, אך למרות הצער הכרוך בדבר – ניתן יהיה להצדיק זאת. באשר לרכיב השלישי, של הענקת תארים, הסיפור שונה לחלוטין. קרוב לוודאי שברבות הזמן ספקי קורסי המוק לא יגבילו את עצמם רק לשידור קורסים שמפותחים ומנוהלים על ידי אוניברסיטאות יוקרה. כדי להגדיל את הכנסותיהם ולרכוש לקוחות נוספים, הם ישכרו מרצים "כוכבים" מאוניברסיטאות יוקרה, כדי שיפתחו קורסים שלא במסגרת ובחוזים עם אוניברסיטאות. תהליך כזה כבר החל למעשה להתרחש. סביר להניח כי ברבות הימים ספקי קורסי המוק יתחילו להעניק קרדיט על קורסים, ובסופו של דבר גם תארים, כדי להשיג עוד לקוחות. תהליך זה הוא בלתי-נמנע.

ספקי קורסי המוק מסווים את השאיפה להגדלת ההכנסות ברטוריקה הטוענת שהם מספקים את הקורסים לטובת האנושות, לשם הפצת הידע באופן דמוקרטי לנצרכים ולעניים שאין להם נגישות להשכלה הגבוהה. אולם המציאות מראה שהדברים אינם כך. סקרים מראים שמרבית הלומדים בקורסי מוק הם מהארצות המפותחות, ושאוהז גבוה מביניהם הם כבר בעלי תואר ראשון ממוסד אקדמי כלשהו, וכל שהם רוצים הוא להוסיף תואר שני עם הברק של אוניברסיטה יוקרתית.

המערכת האוניברסיטאית מקיימת מערכת מורכבת של אקדמיציה (מתן קרדיט אקדמי ותארים) לשם שמירה על סטנדרטים גבוהים: אוניברסיטאות חדשות צריכות לזכות בהכרה/אקדמיציה, תכניות לתואר צריכות להיות מאושרות, חברי סגל צריכים להיות בעלי תואר דוקטור שהוא מוכר על ידי מוסד אקדמי, וקורסים עוברים ביקורת מדי כמה שנים ונערכים מחדש. בקורסי המוק שאינם מיוצרים על ידי האוניברסיטאות עצמן, לא קיימת מערכת זו של בקרת איכות. האישור על הלימודים ניתן על ידי ספק המוק או המורה בקורס המוק ולא על ידי אוניברסיטה. אבל למטרות שיווק, כדי שלאישור כזה יהיה ערך בעיני סטודנטים ומעסיקים, המרצה עצמו צריך להשתייך לאוניברסיטת יוקרה. השתייכות זו מעניקה לו גושפנקה שהוא נבחר לתפקידו וקודם בדירוג האקדמי על סמך ביצועים אקדמיים מצליחים שנשקלו ונמדדו. באופן זה האוניברסיטאות תספקנה, בדרך עקיפין ושלא בהסכמתן, אמינות לאישורים של קורסי מוק שלא יוצרו על ידן, מבלי שהן תפקחנה הלכה למעשה

נותנים לכתבי העת הללו שמות מרשימים, בדרך כלל דומים לשם של כתב עת יוקרתי שרמתו ויוקרתו בוססו במהלך שנים ארוכות. לדוגמה, במקום שני כתבי העת הנחשבים ביותר *The American Economic Review* או *Journal of Finance* עלול לקום כתב עת חדש בשם *American Journal of Financial Economics*, והפרסומים שבו יהיו אלו שכותביו יסכימו לשלם עבור הפרסום-כמה אלפי דולרים. כשאי שגל אקדמי מגיש את רשימת הפרסומים שלו לשם קבלה לעבודה או קידום בדרגה, קשה מאוד למעריכי רשימת הפרסומים להבחין בהבדל שבין כתבי העת השונים.

אין שום מנגנון מבוסס שוק או רגולטורי שיכול למנוע דינמיקה שכזו בנוגע למודל של קורסי המוקדמי. קורסי המוקדמיים חלק מהמערכת של מבחנים ואיזונים הקיימת באוניברסיטאות. ניתן לצפות שכמה מהספקים של קורסי המוקדמיים יגישו קורסים אלו לתהליך מוכר ורשמי של קבלת אקדמיטציה, אבל לצידם יהיו רבים אחרים שלא יעשו כך. יחד עם תלמידים רבים שיהיו מוכנים להשקיע את המאמצים הנדרשים ללמוד בתכנית אמינה ומוכרת, יהיו גם רבים שמחפשים את האקדמיטציה והתואר בהשקעה מינימלית תמורת תשלום. כך תיווצר דרישה לסוג זה של קורסי מוקדמי. וכשהשוק דורש, תמיד ימצאו אלו שיתנו את הפתרון.

וכך, אפילו בהפעלה לגיטימית של קורסי המוקדמיים, דינמיקות מסוימות הן בלתי-נמנעות כאשר מאחורי קורסי המוקדמיים עומדים משקיעים ומחזיקי מניות. לדוגמה, המורים במחזור הראשון יהיו פרופסורים שהם מדענים כוכבים מאוניברסיטאות יוקרתיות

על אישורים אלו. התפקיד הכפול שימלאו חברי סגל של אוניברסיטאות שילמדו בקורסי מוקדמיים מסוג זה יביא להתנגשות אינטרסים, משום שלמעשה הם יתחרו במוסדות שלהם. השימוש במרצים מאוניברסיטאות בקורסי מוקדמיים יוצר על ידי האוניברסיטאות מעלה שאלות חשובות. ספקי קורסי המוקדמיים משתמשים בשיווק קורסים בשם של מרצים העובדים באוניברסיטאות יוקרתיות יחד עם שם האוניברסיטה. האם לא ראוי שיחלקו את הכנסותיהם עם האוניברסיטאות או ישלמו לאוניברסיטאות דמי שימוש במוצר שפותח על ידי המועסקים שלהן אפילו אם אין רווחים? לשם השוואה, האם חברת הזנק (סטארט אפ) בעמק הסיליקון הייתה מאפשרת שימוש כזה בעובדיה וביוקרתה?

כאמור, דינמיקה שקיימת בעולם המסחרי, ניתן לצפות שספקי קורסי המוקדמיים יתחילו להעניק בעצמם קרדיט לקורסים, ואולי אף תארים אקדמיים מופרכים. קרוב לוודאי שלמטרה זו תוקמנה אוניברסיטאות ייעודיות שתפעלנה תכניות לתואר המבוססות על קורסי מוקדמי ברמה נמוכה, ותענקנה קרדיט אקדמי מופרך ותארים אקדמיים מופרכים לכל המשלם.

ניתן לצפות בסבירות גבוהה שתהליך זה יתרחש, אם נלמד ממה שקרה בתחום כתבי העת האקדמיים. בעבר, כשהיו רק כתבי עת מודפסים, הפרסומים עברו תהליך של בקרת איכות מורכב, דורשני וקשיח. פתיחת האפשרות לכתבי עת מקוונים פתחה גם אפשרות לפעילויות שחותרות תחת המערכת של בקרת איכות, הגם שהן חוקיות לחלוטין. יזמים הקימו כתבי עת חדשים שבהם מפרסמים מאמרים תמורת תשלום. היזמים

מכון מופ"ת הקים פורטל תוכן חינוכי, המתמחה בתחומי הוראה, פדגוגיה, שיטות הוראה והכשרת מורים בישראל. בפורטל אלפי מקורות מידע איכותיים בחינוך.

מצאם כצאי לאנשי הפורטל מס"ע?

פורטל מס"ע הוא מאגר המידע החינוכי המקיף ביותר בישראל. מאגר זה מבוסס על איסוף, על סינון ועל עיבוד והפצה מתואמים של מקורות מידע חינוכיים ל"אגן ניקוז אחד" אינטגרטיבי.

תוכני הפורטל כוללים חדשות ועדכונים בכל הנוגע לנושאי חינוך והכשרת מורים בארץ ובעולם; מאמרים בנושאי חינוך מתקדמים, כגון רפורמות בחינוך, שיטות הערכה בחינוך, תפיסות פדגוגיות בחינוך, פיתוח תכניות למידה מקוונות ומתוקשבות ועוד.

תוכני הפורטל כוללים גם מאמרים העוסקים ביישומי אינטרנט ותקשוב חינוכי בהוראה ובלמידה.

בפורטל מס"ע מידע רב ערך וחינוכי עבור קהילת אנשי חינוך, מורים, מורי מורים, מרצים באקדמיה, סטודנטים ועוד.

<http://portal.macam.ac.il>

פורטל מס"ע נמוכ"ת סובב
נולד: מאגר המידע החינוכי
האיכותי ביותר בישראל
לשירותכם!

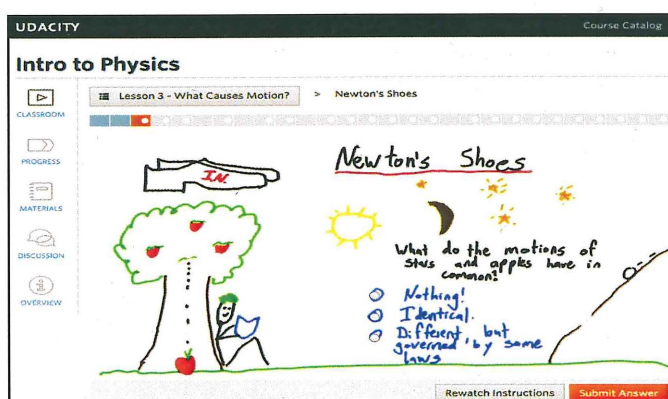
לעדכון חודשי, **ללא תשלום**, הקלידו כתובת דוא"ל באתר פורטל מס"ע באינטרנט:

<http://portal.macam.ac.il>

מספר אנשי הסגל יירד ב-10% בעקבות קורסי המוק, החיסכון הכללי לאוניברסיטה יהיה רק של 1.5% מכלל המועסקים במשרה מלאה. האם מומחה להתייעלות ייתן עדיפות למטרה זו כדי לצמצם את ההוצאות של המוסד?

טענה נוספת היא שבשימוש בקורס מקוון האוניברסיטה יכולה לצמצם את הוצאותיה על ידי ביטול חלק מקבוצות הקורסים לתלמידים, ובעקבות כך חלק ממשורות המרצים. אבל כל מי שלימד בקורסים מקוונים יודע שהוראה זו דורשת השקעה גדולה הרבה יותר מבחינת מאמץ, זמן, תמיכה טכנית, חומרה, שיווק ואדמיניסטרציה מאשר ההשקעה בקורס רגיל בכיתה. וכך קורסי מוק או קורסים מקוונים אחרים לא יחסכו כסף לאוניברסיטה בהיבט של ההוראה לסטודנטים הנרשמים ללמוד בקמפוס. ההכנסה תגדל רק אם יורחב מעגל הלומדים בקורסים שלה. הרחבה זו יכולה להתרחש עם הצטרפות של שני קהלים לסטודנטים בקמפוס: אנשים שולוא האפשרות

ללמוד בקורסים מקוונים לא היו נרשמים כלל ללימודים ושכר הלימוד שלהם הוא אכן רוח נקי; וסטודנטים שולוא הקורסים המקוונים המוצעים היו לומדים באוניברסיטאות אחרות, בדרך כלל מקומיות באזור מגוריהם, גם בכלוא שבארצות עניות. כך תהליך זה מחליש עוד יותר את האוניברסיטאות האחרות ואת מאמצי הארצות העניות ליצור

ולטפח בסיס מחקר מקומי.

טענה נוספת שמושמעת באופן קבוע על ידי ספקים של קורסי המוק היא שמה שמאין את השימוש בקורסי המוק הוא המחיר ההולך ומאמיר של תואר אקדמי, בעיקר בארצות הברית. אבל הסיבה העיקרית לעלייה במחיר התואר בארצות הברית היא לא העלאת ההוצאות של המוסדות האקדמיים, אלא צמצום התמיכה של המדינות (states) באוניברסיטאות ובמכללות הציבוריות. האבסורד הוא שעקב ההשתתפות במספרים ענקיים בקורסי המוק בחינם של סטודנטים מסין ומארצות דרום-אסיה בקורסי המוק, החינוך הגבוה של ארצות אלו ממומן למעשה על ידי גופים ואזרחים אמריקניים: אוניברסיטאות, סטודנטים, הורים, בוגרי אוניברסיטאות ומשלמי מיסים.

בעניין צמצום כוח ההוראה, דפנה קולר (השותפה בהקמת קורסרה) טוענת שהשימוש במרצה יחיד ל-50,000 סטודנטים מביא לחיסכון עצום. אבל הבעיה היא שהגדלת היחס של מספר התלמידים למורה לא מיטיבה עם ההוראה והלמידה. הוראה ולמידה בנויות על אינטראקציות, ובשונה מהעברת חומר שנעשית גם דרך ספרים והאינטרנט המאפשרים הפצה נרחבת, אי אפשר ליצור אינטראקציות בהיקף המוני. למעשה, כל המחקרים של תהליכי החינוך מראים שאינטראקטיביות ולמידה בקבוצות ובכיתות קטנות הן המפתח לקשר אישי שמסדרג את הלמידה בכיתה והופך אותה מסתם קליטת מידע ללמידה. תנועת קורסי המוק הולכת בדיוק בכיוון ההפוך – של החלשת הקשר האישי. בשיעור במוק שמצולם ומוקלט מראש לא קיימת אינטראקטיביות אנכית של מורה-תלמיד. אם להיות הוגן, זוהי גם לעתים קרובות הבעיה של הוראה בכיתות גדולות

והם יתאימו את הקורסים שלהם בקמפוס לקורסי מוק וילמדו בקורסי המוק תמורת פיצוי ראוי. אבל, כפי שביטא זאת אחד ממובילי פלטפורמות קורסי המוק:

Just because a person is the world's most famous economist doesn't mean that they're the best person to teach the subject... students would want to learn from whoever is the best teacher.

לפיכך, עם הזמן ישתלבו בהוראת קורסי המוק המורים הפופולריים, אלו שהסטודנטים רוצים ללמוד מהם, ולא דווקא החוקרים המצטיינים. התוצאה תהיה שישלמו למורים היותר פופולריים כמו שמשלמים לשחקני טלוויזיה או קולנוע. אבל במשך הזמן תעבור ההוראה לשחקנים לא יקרים, שיקראו את השורות שכתב מישהו אחר (למשל החוקרים המצטיינים), עם קישוט מהדד של כמה שמות גדולים...

ספקי קורסי המוק המסחריים הצליחו מאוד ביצירת דימוי חיובי לקורסי המוק, כי הם מציגים מסרים שונים לקהלים ולצרכנים שונים: למשקיעים הם מציגים את הפוטנציאל להכנסות; לאדמיניסטרטורים באוניברסיטה הם מדגישים את החיסכון במחיר ההוראה ואת הרווח בפרסום של האוניברסיטה בעולם; לפרופסורים הם מדגישים את הפצת החינוך והידע לאלפי סטודנטים בעולם

ואת האפשרות להרוויח כסף בתהליך הפעלת קורסי המוק; ולסטודנטים המסר הוא שהלמידה יכולה להיות כיפית יותר ומספקת, מעניינת יותר ויקרה פחות. כל הפיתויים האלה הם נכונים במידה מסוימת. אכן שיטת ההרצאה באוניברסיטה צריכה להשתנות ולהשתפר, והלימודים בחינוך הגבוה הם יקרים מדי לרוב התלמידים. אבל ספקי קורסי המוק מגזימים בהבטחות שלהם, ופעמים רבות ההבטחות לקהלים השונים סותרות זו את זו.

האוניברסיטאות כספקיות של קורסי המוק

להלן כמה מהטענות המרכזיות שמעלים ספקי קורסי המוק כדי להצדיק ולקדם את השימוש בקורסי מוק. לאחר כל טענה אציג עובדות מהמציאות בחינוך הגבוה המפריכות את הטענות. הבה נבחן את הטענה על הפוטנציאל של שימוש בקורסי מוק לחיסכון כספי לאוניברסיטאות. לאוניברסיטה שנמצאת בלחץ כספי (ואיזה מוסד אינו נמצא במצב זה כמעט תמיד?), מיקוד חוץ של ההוראה לקורס מוק יכול להיראות מועיל. זה כמו השימוש במורים מן החוץ, אלא שבקנה מידה עולמי. אכן אם מעבירים חלק מנטל ההוראה ממורים בקמפוס לקורסי המוק המנוהלים על ידי חברה חיצונית, מחיר החינוך יכול לרדת. אבל יש לבחון את המספרים בזהירות רבה. הנתונים מהאוניברסיטה שלי מראים ש-70% מהמועסקים במשרה מלאה הם אנשי מנהלה ואדמיניסטרטורים. רק 30% עוסקים בהוראה, מחקר ושירותי ספרייה. מבין אלו, אנשי הסגל האקדמי מהווים רק כמחצית (כלומר 15% מכלל המועסקים במשרה מלאה). וכך, אם

ישלמו הרבה עבור למידה בקורסי המוק.

5. מערכת האקדמיטציה צריכה לעבוד מהר יותר ובאופן הוגן ושיוויוני יותר בהתייחסות למוסדות מבוססים וחדשים. עליה להיזהר מפרוטקציוניזם, כלומר מהגנה על האינטרסים של המוסדות המבוססים, כדי שלא לאבד את הלגיטימציה שלה.
 6. אוניברסיטאות צריכות להימנע ממתן קרדיט אקדמי לפעילויות אקדמיות שאינן מפוקחות, ובמסגרת זו גם לא להכיר בתארים של אוניברסיטאות אחרות שמכירות בקורסים שלא קיבלו אקדמיטציה אקדמית.
 7. אוניברסיטה צריכה להתיר לאנשי הסגל שלה ללמד בקורסי מוק שאינם מיוצרים על ידה, אבל בתנאי שלא ישתמשו בשם האוניברסיטה. השימוש בשם האוניברסיטה צריך להיות מותר אך ורק אם האוניברסיטה תהיה שותפה לחלק מהרווחים.
 8. אוניברסיטה צריכה לדרוש מספקי קורסי המוק תשלום עבור רישיון לכל קורס שיינתן בשכר על ידי אחד מאנשי הסגל של האוניברסיטה. כן עליה לדרוש תשלום עבור מתן קרדיט אקדמי למסיימי קורס זה שלומדים במוסד לימודים אחר המבוסס על שכר לימוד, כשהקרדיט יינתן על ידי אותו מוסד אחר.
 9. ההכנסות שיתקבלו ממתן רישיונות אלו צריכות להיות מיועדות למימון מחקרים.
- הטכנולוגיה היא הזדמנות אך גם אתגר. ללא מנהיגות, האקדמיה תפסיד את הפעילות המרכזית שלה לאחרים. מנהיגות שכזאת צריכה לבוא מהאוניברסיטאות החזקות ביותר. הן צריכות לחבק ולעודד ולשלב קורסי מוק וחדשנות. הספקים המסחריים הם מהירים, יזמים, עם גישה זמינה לטכנולוגיה ולמימון, והם פעילים מאוד בדחיפת קורסי המוק קדימה. מערכת האוניברסיטאות הקיימת צריכה להיענות לאתגר זה ולאמץ שינויים. התרחיש הגרוע ביותר הוא שהמערכת האוניברסיטאית תאפשר לרוקן את עצמה מבפנים על ידי אנשי הסגל הכוכבים שלה. הכרחי לתת דחיפות עליונה להצעות אלו, משום שהחשיבות של ההליכים המתרחשים היא מעל ומעבר לשלומם ולקיומם של האוניברסיטאות והמוסדות האקדמיים האחרים. הבריאות והקיום של מערכת המחקר הכללית של החברה נמצאים בסכנה. אם המכניזם של המימון האקדמי ייפגע, כלולו נשלם את המחיר. אמנם חלק מהמחקר ימומן על ידי חברות פרטיות, אבל אז עלול לקטון חלקו של המחקר הבסיסי ושל מחקר בתחומים שאין בהם רווח מסחרי, כמו מדעי הרוח ורבים ממדעי החברה. בסופו של תהליך, מעבדות באוניברסיטאות רבות עלולות להיות ריקות וחשוכות, בדומה למצב של מעבדות חברת בל כיום.

.....

1 Morello, L. (2013). More cuts loom for US science. *Nature*, 501(7466), 147-148.

2 דוגמאות לספקי קורסי מוק: edX, Udacity, Coursera (ארצות הברית), EduKart (הודו), Futurelearn (הממלכה המאוחדת), Crypt4you (ספרד), Iversity (גרמניה).

3 Noam, E. (1995). Electronics and the dim future of the university. *Science*, 270(5234), 247-249.

4 יש עוד כמה היבטים פחותים בחשיבותם שלא יפורטו כאן.

5 פרט אולי לכמה יוצאים מהכלל כמו חינוך רפואי.

באוניברסיטאות. אכן יש לתקן בעיה זו באוניברסיטאות, אבל לא על ידי מעבר למסגרות למידה גדולות עוד יותר במסגרת קורסי המוק.

כתוצאה מכל התהליכים האלה, הנמכת חשיבות ההוראה באוניברסיטאות תצמצם את כוח המשיכה שלהן כמקום עבודה לאנשים מחוננים ומוכשרים במיוחד, וכך יהיו פחות אנשים מצטיינים שיפנו להוראה באוניברסיטה וגם פחות אנשים מצטיינים שיעסקו במחקר במסגרת האוניברסיטה.

המצב הזה לא ישפיע על אוניברסיטאות העילית באותה עוצמה שהוא יפגע במוסדות של המעגל השני והשלישי של הממסד החינוכי. אלו באופן טבעי ניתנים להחלפה בקלות רבה יותר. סבסטיאן ת'רון, המייסד של פלטפורמת קורסי המוק Udacity, טען ש"תוך 50 שנה יהיו בעולם רק עשרה מוסדות לחינוך הגבוה, וקרוב לוודאי שיודסיטי תהיה אחת מהם". כלומר עשרת המוסדות הללו לא יהיו בהכרח אוניברסיטאות...

בסיום התהליך, המשמעות של "בחינם" תתבטא ביצירת מערכת אליטיסטית של חינוך גבוה. נקבל חלוקה למערכת דו-קוטבית שבה תלמידים עשירים בארצות עשירות ילמדו מפי פרופסורים, ותלמידים עניים והללו במדינות מתפתחות ילמדו בשימוש במכונות ובספרי לימוד מצולמים בווידיאו שיוצרו על ידי חברות שהמודל העיסקי שלהן הוא לרשום ולקבל לשורותיהן מה שיותר סטודנטים.

איך האוניברסיטאות צריכות להתמודד עם בעיה זו?

להלן הצעות אחדות:

1. האוניברסיטאות צריכות לשפר את המוצר ואת התהליך. עליהן להכיר במהות של היכולות שלהן שאינה העברת הידע, אלא היצירה של קהילה אקדמית שבה יתקיימו למידת עמיתים, חקר וניטור אמיתיים של הלמידה.
2. הפקולטות לא צריכות לזנוח את תפקידן בהגדרת התוכן האקדמי ותכניות הלימוד, אחרת אדמיניסטרטורים באוניברסיטאות ימירו את זהות המותג שלהן כדי להשיג לאוניברסיטאות רווחים קצרי-מועד או תשומת לב ופרסום. בנוסף לכך, האוניברסיטאות חייבות להדגים את חוזקת הקשר בין מחקר והוראה על ידי מינוי החוקרים המצטיינים ביותר שלהן כמורים בכיתות מבוא ושילוב סטודנטים לתואר ראשון במחקר, במעבדות ובסמינרים.
3. האוניברסיטאות צריכות לעצב את התארים שהן מעניקות ללמידה בתכניות המקוונות כך שיהיו קשים יותר להשגה מאשר התארים בתכניות הקמפוס, אפילו אם הדבר יפגע בהיקף ההרשמה לקורסים המקוונים שלהן. אחרת, התארים של האוניברסיטאות, המוענקים בהווה וגם אלו שהוענקו בעבר, יאבדו את ערכם, ותהליך זה יפר את החוזה הבלתי-כתוב בין הסטודנטים בהווה ובעבר לבין האוניברסיטה. בנוסף לכך, אם אוניברסיטה תבקש להגדיל את מספר הנרשמים על ידי הורדת הסטנדרטים בלמידה מקוונת, זה יביא למרוץ לתחתית בתחרות עם מוסדות אקדמיים אחרים. האם הסוסים כבר ברחו מהאורווה? כן מבחינת ההוראה, אבל עדיין לא מבחינת הענקת קרדיט ותארים. כדי למנוע זאת, האוניברסיטאות חייבות לשפר את מערכת האקדמיטציה שלהן. ללא קרדיט של אוניברסיטה, לא סביר שסטודנטים